

כי מציון פרשת ויגש

מכון מניטו

דבר תורה שכתב הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו)

תרגום ועריכה מצרפתית: אליעזר שרקי

צוות עריכה לשונית והגהה לפרשות: אלישבע שרקי, בלה בל אנג', ידידיה ונגרובר, ואיתי קולין (ה"ע – הערת העורכים)

פונה אליו, מעודד אותו ומחזק אותו בהחלטתו לרדת למצרים:
"אל תירא מִרְדֵּה מִצְרַיִם... (שם, ג).

מדוע נזקק יעקב אבינו לדברי עידוד אלה? במענה לשאלה זו המדרש מפנה אותנו למה שאירע ליצחק אביו. בנסיבות דומות של רעב בארץ, גם הוא חשב לרדת למצרים, אלא שבדרך לשם, בבאר שבע, התגלות אלוהית מנעה ממנו לעשות זאת: "וַיֵּרָא אֵלָיו ה' וַיֹּאמֶר אֵל תִּרְדּוּ מִצְרַיִם שָׁכֵן בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ" (שם כו, ב). לכן, כאשר יעקב מגיע גם הוא לבאר שבע בדרכו למצרים, הוא מתמלא הרהורים על צדקת דרכו,⁴ ומבקש אישור מאת ה' על החלטתו.

מן המדרש הזה עולה לקח חשוב: בנסיבות הנראות דומות זו לזו, דרך האמת⁵ יכולה להיות שונה. בזמנים הדומים לכאורה, תשובת הקב"ה לאותה שאלה יכולה להיות שונה. לכן, בבואנו לברר את הנחיית התורה, אנחנו חייבים לפני הכל לשאול את השאלה: "באיזה זמן אנחנו נמצאים?". ובמקרה שלנו, אם נראה לנו שקיים רעב מכל סוג שהוא, השאלה חייבת להיות: "האם אנו בזמן יוסף, או בזמן יצחק?"; "האם ימינו הם 'ימי יוסף', שבהם הירידה למצרים אפשרית, או 'ימי יצחק', שבהם הירידה לגלות אסורה?

וַיֹּאמֶר אֶל-לֵהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִרְאֵת הַלַּיְלָה, וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב, וַיֹּאמֶר הַנְּנִי. וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אַבְרָהָם, אֵל-תִּירָא מִרְדֵּה מִצְרַיִם, כִּי-לֹא אֶעֱשֶׂה לְךָ רָע. אֲנֹכִי אֶרְדּוּ עִמָּךְ מִצְרַיִם, וְאֲנֹכִי אֶעֱלֶךָ גַם-עֲלֶיךָ, וְיוֹסֵף, יִשְׂתִּית וְדוּ-עַל-עֵינֶיךָ. (בראשית מו, ב-ד)

בפסוקים הקודמים, ראינו שיוסף ואחיו התגלו זה לזה. אנו נמצאים כעת בשנה השנייה של שבע שנות הרעב. האחים ירדו פעם שנייה מארץ כנען למצרים כדי להשיג גם הם את האוכל שיוסף בלבד מספק לכל הארץ.² הפעם הם הביאו איתם את אחיהם בנימין, בהתאם לדרישתו של יוסף: תוכלו לחזור אליי רק אם תביאו איתכם את הצעיר שבאחים.³ ברגע שיוסף רואה את בנימין – הוא מתגלה לאחיו. הוא מרעיף עליהם מתנות ומבקש מהם להביא אליו מצרימה גם את אביו יעקב: "וְהוֹרְדְתֶם אֶת אָבִי הַנֶּהָ" (שם מה, יג). כאשר יעקב שומע את הבשורה שיוסף לא נעלם, אלא הוא עודנו חי, ויתרה מזו – שהוא מושל על מצרים, ו"הוא המִשְׁבִּיר לְכָל עַם הָאָרֶץ" (שם מב, ו), יעקב מחליט להצטרף אליו ולרדת למצרים: "וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל: רַב, עוֹד יוֹסֵף בְּנֵי חַי, אֲלֶכָה וְאֶרְאֶנּוּ בְּטָרְם אָמוֹת" (שם מה, כח). אולם בדרכו למצרים יעקב עוצר בבאר שבע, ושם הוא זוכח זכאים "לְאֱלֹהֵי אֲבוֹי יַצְחָק" (שם מו, א). במעמד זה, ה'

⁴ "אמר יעקב אבינו: יצחק אבי ביקש לרדת מצרימה, אמר לו הקב"ה: 'אל תירד מִצְרַיִם'. ואני, היאך אני יורד? לפיכך וַיִּצְבַּח זְבָחִים לְאֱלֹהֵי אָבוֹי יַצְחָק, על שם שערכו ליצחק מלרדת מצרימה, וליעקב ציווה לרדת. וראיה לדבר, שהרי אמר לו הקב"ה 'אל תירא מִרְדֵּה מִצְרַיִם', אף על פי שערכתי את אביך מלרדת – אתה רד" (פסיקתא זוטרתא [לקח טוב] על בראשית מו, ג).

⁵ כלומר רצון ה' לגבי אותו הזמן. ראה דברי עבדו של אברהם: "וַיֹּאמֶר וַאֲשַׁתְּחִנֶּה לָּהּ וְאֶבְרָךְ אֶת ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אֲבְרָהָם אֲשֶׁר הִנְחֵנִי בְּרֶדְף אֲמַת לְקַח אֶת בַּת אֲחֵי אֲדֹנָי לְבָנוֹ" (בראשית כד, מח) (ה"ע).

¹ מתוך כתב ידו, כפי שצוין בהקדמה לספר.

² על פי הקבלה, יוסף הוא גילוי של מידת היסוד, המשפיעה שפע אלוהי לעולם כולו. לכן באים אליו מכל הארצות, כי אם לא יעשו זאת, יתנתקו מן השכינה. (ה"ע)

³ "בתהליך הזה שמור מקום מרכזי לצעירי ישראל, לבנימין. בנימין מחזיק למעשה במפתח ההיסטורי. אם הוא הולך עם יוסף ונשאר עמו – ההיסטוריה פונה לכיוון מסוים. אם הוא הולך עם יהודה – הכיוון משתנה לחלוטין. לכן מתעקש יוסף כל כך שבנימין ירד למצרים. ירידתו מהווה מבחינתו ההוכחה שהצדק עמו, ששיטתו היא הנכונה" (מתוך סוד מדרש התולדות, כרך ז, עמ' 307. וראה עוד שם, עמ' 380–384; ובכרך ח, עמ' 342–345).